
Mantık Araştırmaları Dergisi

Journal of Logical Studies

Tıp Ekolleri & Erdemli Tabip Filozof Olmalı

Yazar(lar) | Author(s): Mehmet ÇAVDAR

Bu makaleyi kaynak gösterin | Cite this article:

avdar, M. "Galenos, Tıp Ekolleri & Erdemli Tabip Filozof Olmalı". Mantık Araştırmaları Dergisi 3 (2021): 92-97

Bu makaleye evrimii ulaşın | See this article online:

<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1807671>

ISSN 2687-3125 | e-ISSN 2687-3125

Tıp Ekolleri & Erdemli Tabip Filozof Olmalı

Mehmet ÇAVDAR*

Galenos

ev. zcan AKDAĞ-Osman BAYDER

Kayseri: Kimlik Yayınları, 2021, 69 Sayfa

ISBN: 978-605-7785-76-3

Tanıtım ve değerlendirmesini yapacağımız bu eser, Galen'in *Tıp Ekolleri* ve *Erdemli Tabip Filozof Olmalı* eserlerinin tercümesidir. Kitapta bu iki eserin Arapça eleştirmeli metinlerine de yer verilmiştir. Öncelikle *Tıp Ekolleri* eserini daha sonra da *Erdemli Tabip Filozof Olmalı* eserini ele alacağız.

Tıp Ekolleri eseri tıp ilminin tanımına dayalı olarak tıbbın amacı, tecrübe ehlinin değerleri, kıyas ehlinin değerleri, kıyas ehlinin tecrübe ehline yönelik itirazı, tecrübe ehlinin kıyas ehline yönelik eleştirileri, metot ehlinin değerleri, metot ehlinin değerlerinin açıklanması, metot ehlinin tecrübe ve kıyas ehline yönelik eleştirileri, tecrübe ehlinin metot ehline yönelik eleştirileri ve kıyas ehlinin metot ehline yönelik eleştirileri şeklinde on bölümden oluşmaktadır.

Tıp ilminin amacı sağlıktır, gayesi ise bu sağlığın korunmasıdır. Bir tabip hastalık halinde sağlığa kavuşmanın yollarını sağlık halinde de sağlığı korumanın yollarını bilmek zorundadır. Bütün tabipler, tıp ilminin kişiyi sağlıklı kılan ve hasta eden şeyleri bilme şeklindeki tanımında ittifak etmektedirler ancak sağlığın ve hastalığın sebeplerinin bilgisini elde etme noktasında farklı değerler öne sürmektedirler. Bazıları bu bilginin elde edilmesinde sadece tecrübenin tek başına yeterli olduğunu savunurken bazıları tecrübenin yanında kıyas yönteminin de olması gerektiğini

* Arş. Gör., Bingöl Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, mcavdar@bingol.edu.tr

savunmaktadır. Sadece tecrübenin yeterli olduğunu savunanlar tecrübenin tabîî, arazî, kasıt ve teşbih yollarıyla gerçekleştiğini belirtmektedir. Tecrübe ehli, tecrübeye dair bu türden birçok şey bir araya geldiğinde bunun tıp ilmi olduğunu ve bu tecrübeleri bir araya getirenin de tabip olduğunu iddia etmektedir. Onlar bu tür bilgi elde etme yollarından dolayı tıp ilmini ayrıca müşâhede olarak da adlandırırlar. Çünkü bu sanat, tek bir olayın birçok defa gözlemlenen hususlarını muhafaza etmektedir. Sağlığı elde etme ve bu sağlığı korumanın yolunun kıyas yöntemi ile mümkün olduğunu benimseyenlere göre öncelikle tedavi edilmesi amaçlanan bedenin tabiatı ve onun sağlıklı ve hasta olmasına neden olan şeylerin bilinmesi gerektiğini belirtir. Tabip, tüm hastalıkların sebeplerinin varlığını, ilaçların etkisini, hangi ilaçlarla tedavinin gerçekleşeceğini ve kıyas ile akıl yürütmenin ölçülerini bilmek için öncelikle bedeni kuşatan dört unsurun, mekanların, mesleklerin, adetlerin, yiyecek ve içeceklerin beden üzerindeki farklı etkilerini iyi bir şekilde bilmelidir. Örneğin bedenin organlarından birinde acı, sertlik, şişlik veya direnç gösteren bir durum olduğunda tabibin öncelikle bu duruma sebep olan şeyin ne olduğunu bilmesi gerekmektedir. Ayrıca tabip, sıvının miktarının tabîî miktarından fazla olması durumunda bu sıvının söz konusu organa akacağı ve bunun da şişkinliğe, genişlemeye ve acılara sebep olacağını bilmelidir. Böylece kıyas ehli söz konusu hastalıktan bu hastalığa neyin faydalı olacağı hususunda akıl yürütmeye başlar. Ayrıca onlara göre bu akıl yürütmenin yanı sıra hastanın kuvveti, yaşı, hastanın kendi tabiatı, içinde bulunulan mevsim, yaşanan mekânın tabiatı, icra edilen meslek ve uygulanan adetler hakkında da akıl yürütmeler yapmak gerekmektedir. Yine yüksek ateşi olan, hareketlerinde tembellik olan ve bedeninde ağırlık hisseden biri ile karşılaşıldığında ve bu kişinin bedeninin normal halinden daha şişkin, vücut ısısının çok şiddetli ve damarlarının da normal halinden daha şişkin ve dolgun olduğu görüldüğünde kıyaçılara göre tüm bunlara şahit olan tabip, söz konusu kişinin vücudunda kan miktarının arttığını, vücudunun ısındığını ve bunun tedavisinin de ancak tahliye ile mümkün olacağını bilir. Çünkü tahliye işlemi, şişkinlik ve sıvı miktarının artmasının zıddıdır. Bir şeyin tedavisi de o şeyin zıddı ile mümkün olur. Kıyas ehlinin faydalı olan şeylerin ne olduğuna dair yaptıkları akıl yürütmelerin bazıları tamamen tecrübe ehlinin gözlem ve muhafazadan elde ettikleri şeylerle aynıdır. Yüksek ateşi olan bir kişiye dair semptomların bir araya gelmesi noktasında tecrübe ve kıyas ehli aynı görüştedir. Tecrübe ehli bu semptomların bir araya gelmesini belirti/karine olarak isimlendirir. Böyle bir durumda kıyas ehli kan alma işlemi uygularken tecrübe ehli ise gözlem ve

muhafaza ettikleri bu durumu deneyim olarak kabul etmektedir. Bu iki gurup sadece söz konusu tedavinin elde edilme yöntemi ve varlığı konusunda ayrışır. Çünkü her iki gurup da bedendeki belirtilerden hareketle tedavi işlemini uygular.

Bu iki grup bazen aynı görüşte olsa da genellikle birbirlerini tenkit etmişlerdir. Kıyas ehlinin bazısı tecrübe ile hiçbir şeyin sabit olamayacağını bazısı tecrübenin tam olmadığını bazısı da tecrübenin kesin ve güvenilir bir teknik içermediğini belirtmiştir. Tecrübe ehline eleştiri yöneltenlerden biri ikinci yüzyılın sonlarında Anadolu'da yaşamış Prusalı Asklepiades'tir. Ona göre belirli bir hal üzere oluşan bir şeyin birçok defa aynı şekilde oluşması mümkün değildir. Tecrübe ehlini eleştirenlerden bir diğeri de M. Ö. 304-250 yılları arasında yaşamış Attikalı anatomist Erasistratos'dur. Ona göre semiz otunun azı dişi tedavisine iyi gelmesi örneğinde olduğu gibi tecrübe ehlinin tekil bir hastalık için tekil bir ilaç kabul etmesi mümkündür ancak mürekkep hastalıklar için mürekkep bir ilacın tecrübe ile ortaya konulması mümkün değildir. Aynı şekilde tecrübe ehli de kıyas ehlinin görüşlerinin ikna edici olmadığı ve hakikate ulaştırmadığı şeklinde eleştirmişlerdir. Diğer taraftan da tecrübe yönteminin kanıtlanabilir, sabit, yeterli, mükemmel ve sağlam olduğunu ortaya koymaya çalışmışlardır. Onlara göre nazari akıl yürütme yoluyla bir şeyden hareketle başka bir şeyin bilgisine ulaşmak mümkün değildir. Her şey kendi zatından hareketle bilinmeli ve tabiatında kapalılık olan bir şeye başka bir şeyden hareketle delil getirilemez. Tıp sanatında mantığa ihtiyaç duymayı gerektirecek bir durum yoktur. Mantık, kapalı bir şeyi kanıtlamaya yarayan kesin bir burhan değildir. Kendisinden fayda elde edilen kıyas sadece açık durumlara dayalı yapılan kıyastır.

Metot ehline göre ilaçtan, hastalığın sebebinden, hastanın yaşından, hastalığın hangi mevsimde gerçekleştiğinden vb. durumlardan hareketle hastalıklı bir organı bilmek tedaviye ilişkin bir fayda sağlamaz. Her türlü hastalık durumundan hastalığın kendisinden hareket etmek tedavi için yeterlidir. Onlara hastalığa ilişkin durumlarda genel şeylerden hareket etmişlerdir. Bu genel şeylerden birisi toplanma/tıkanma diğeri ise boşaltım/tahliyedir. Bütün hastalıklar ya toplanma sebebi ile ya boşaltım sebebi ile ya da bu ikisinin terkibinden kaynaklanır. Bir hastalık için faydalı olan şeye ulaşmanın yolu tıkanma durumunda tahliye işlemi boşaltım durumunda engelleme işlemidir. Diz iltihaplandığında bu iltihabın tahliye edilmesi gerekir. Şayet gözden veya bağırsaklardan bir şeyler akarsa, akan şeyin engellenmesi gerekir. Şayet mürekkep bir hastalık yani hem

toplanma hem de boşaltım terkiibinden oluşan bir hastalık durumunda ise tabibin hastalıklı yeri açması gerekir. Metodistler, kendilerinin kıyas eh-linden ayrıldığı noktanın kıyacların kapalı olanı kendilerinin de açık olanı temele almaları olduğunu belirtmişlerdir. Tıp ilmini de bu düşünce-lerine uygun olarak “tıbbın gayesine tabi olan açık genel şeylerin bilin-mesi” şeklinde tanımlamışlardır. Yine onlara göre kendilerinin açık du-rumları esas alan tecrübe ehli ile karıştırılmaması gerekir. Çünkü meto-distlere göre tecrübe ehli sadece açık durumları esas almış ve kapalı şey-lerin bilgisine ulaşmanın mümkün olmadığını kabul ettikleri için de ka-palı durumları terk etmişlerdir. Ancak kendileri açık durumları esas alır-ken kapalı durumlara ihtiyaç olmadığını söylerler. Onlara göre tıp sanatı da o kadar uzun süreli uğraş gerektirecek bir sanat değildir. Bu sanatın bütünü öğrenmek için altı ay yeterlidir.

Erdemli Tabip Filozof Olmalı eseri tabiplerin çoğunun başına gelebilecek olan şeyleri zafer kazanmak isteyip ancak bunun için gerekli şeyleri yapmayan birçok güreşçinin başına gelenlere benzetilerek başlamaktadır. Galen bunun en önemli göstergesi olarak da Hipokrates’in Astronomi ve Geometri ilimlerinin tıp ilmi için elzem olduğunu söylemesi ve tabibin bunu göz ardı etmesi örneğini vermiştir.

Hipokrates, bedenın tabiatını detaylı bir şekilde bilmemizi emretmiş ve bunun tıp ilmindeki her lafzın başlangıcı olduğunu belirtmiştir. Ancak bu tür şeyleri önemsiz gören tabipler organların yerlerini öğrenmeyi bile göz ardı etmişlerdir. Hastalığın türlerinin ve cinslerinin kısımlarını bilme-yen tabipler tedavinin amaçları noktasında hataya düşer. Bu söz tabiple-rin mantık konusunda da bilgi sahibi olmaları gerektiğini vurgulamaktadı-r. Galen, kendi zamanındaki tabiplerin mantık ilminden çok uzak ol-dukları için bu ilimle uğraşanları faydasız bir şeyle uğraşıyorlarmış gibi tenkit ettiklerini ifade etmektedir. Aynı şekilde bir hastalığın mevcut, geç-mişteki ve gelecekteki belirtilerini bilmek gerekmektedir. Çoğu tabip ken-dilerini sadece tıp ilmine adanmış için burun kanaması ve terlemeden ha-reketle bazı öngörülerde bulunan kişileri aldatıcı kahinler olarak addet-mişlerdir.

Akıl yürütme yolu ile öğrenilenler tecrübe ile desteklenmeli ve er-demli bir tabibin de hak ve doğruluk yolunu tercih etmesi gerekmektedir. Erdemli bir tabip mantık ilminde mahir olduğunda tüm hastalıkların cins-lerini ve türlerini bilebilir ve hangi hastalığa hangi tedavinin uygulanabi-leceği hususunda da tutarlı akıl yürütmeler yapabilir. Aynı şekilde mantık ilmi ile bir tabip bedenın tabiatı hakkında da bilgi sahibi olabilir. Mantık

ilmini bilen erdemli tabip birbiriyle karışmış ve birincil unsurlardan oluşan tabiatı, türdeş organlar olarak adlandırılan algılanabilir ikincil unsurlardan müteşekkil tabiatı ve bedensel organlardan oluşan ve ilk iki türdeki unsurlara tabi olan üçüncü tabiatı bilir. Yine tabip mantık ilmi sayesinde zikrettiğimiz üç tabiatın canlıya hangi tür faydaları sağladığını ve bunların işlevinin keyfiyetini de bilir. Çünkü bu tür şeyler ancak inceleme yapıldıktan sonra tasdik edilir. Bunların olumlanması için burhâni deliller ortaya konulmalıdır. Burhâni deliller de ancak mantık ilmi ile elde edilir. Hipokrates'in seviyesine ulaşmış uzmanlıkta onun yolunu benimsedikten sonra bir tabibin filozof olmasına hükmetmek için geriye bir şey kalmaz. Zira tabibin, bedeninin tabiatını, hastalıkların türlerini ve cinslerini, akıl yürütme yoluyla onlardan ilaçların nasıl çıkarılacağını mantık ilminde uzmanlaşmakla bilebilir. Erdemli davranması noktasında da felsefi bilmesi gerekmektedir. Ayrıca tabip kendi nefsinin felsefenin her bir kısmını iyi bir şekilde öğrenmesini kısıtlayan şeylerden kurtarmalıdır. Böylece felsefenin bir bölümü olan mantık kısmını, ahlak kısmını ve tabiat kısmını elde etmiş olur. Tabip servet elde etmeyi basit görüp adaletle aykırı eylemde bulunmaktan kendini alıkoyduğu sürece ondan korkulmaz. Çünkü insanların adaletle aykırı olarak yapmış oldukları şeyler ya da servet elde etme ya da hazzın aldatıcılığı sebebiyle olur.

Tıp öğreniminde ve sonrasında bu alanda tecrübe sahibi olma noktasında zorunlu olarak felsefeye ihtiyaç duyar. Bundan dolayı tabibin filozof olması gerekmektedir. Tabibin kendi mesleğini uygun bir şekilde icra ederken felsefeye ihtiyaç duyduğunu ortaya koymak için burhana ihtiyaç duyduğu söylenemez. Çünkü tecrübe ile sabit olduğu üzere servet sahibi olan tabipler gerçek manada tabip değildir. Onlar tıp ilmini amacına aykırı kullanan düzenbazlardır.

Tüm bunlardan sonra "tabip, kendine hakim olan, iffetli, servet kazanma hürsından uzak ve adil bir kişi olmalıdır ancak onun filozof olmasına gerek yoktur. Çünkü her ne kadar tabibin, bedeninin tabiatını, organlarının işlevlerini, faydalarını, hastalıkların türlerini ve oradan hareketle hangi tedavinin uygun olduğunu bilmesi gerekli olsa da onun mantık ilminde ilerlemesine gerek yoktur" demek abesle iştigaldir. Gerçek manada Hipokrates'in tıp ilmi ile ilgili görüşlerini kabul etmek isteyen ilk olarak felsefeyi bilmelidir.

Birer makaleden oluşan bu iki eserin Türkçeye kazandırılmış olması hem tıp hem felsefe hem de mantık ilmi açısından önem arz etmektedir. Çünkü ilk eser tıp tarihinde var olan tıp fırkalarının tıp ilmi ile ilgili

görüşlerini kronolojik ve karşılaştırmalı bir şekilde ele almaktadır. Ayrıca tıp ilmi ile iştigal edenlerin ilk olarak okuması gereken eserlerden biridir. Bu eser hastalıklar noktasında hem takip edilmesi gereken doğru yöntemin hem de takip edilmemesi gereken yanlış yöntemin ne olduğunu okuyucularının hizmetine sunmaktadır. Her bir tıp fırkasının diğer fırkanın görüşlerini çürütmek için kullandıkları akıl yürütmeler de dikkate değerdir. İkinci eser tabiplerin sadece hastalıklar ile meşgul olan kişiler değil aynı zamanda doğru teşhisler için mantık ilmini bilmesi, felsefenin temel ilkelerine vakıf olması ve erdemli olması gereken kişiler olduğunu çeşitli örnekler üzerinden açıklığa kavuşturmaktadır. Bu eserler; tıp ilminin mahiyetinin ve keyfiyetinin ne olduğunu, bu ilimle uğraşan kişinin neler yapması, nasıl düşünmesi ve nasıl bir kişiliğe sahip olması gerektiğini vurgulamaktadır.